

Crna Gora

MINISTARSTVO PROSVJETE I SPORTA

ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

Predmetni program

SOCIOLOGIJA

III razred trogodišnje srednje stručne škole

Podgorica 2011.

Predmetni program

SOCIOLOGIJA

III razred trogodišnje srednje stručne škole

Predmetni program **SOCIOLOGIJA za III razred trogodišnje srednje stručne škole** izradila je Komisija u sljedećem sastavu:

Zorica Kotri, predsjednica
Momir Dragičević, član
Slavica Medenica, članica

Nacionalni savjet za obrazovanje je na sedmoj sjednici održanoj 31. 08. 2011.godine donio predmetni program **SOCIOLOGIJA** za III razred trogodišnje srednje stručne škole.

1. NAZIV NASTAVNOG PREDMETA

SOCIOLOGIJA

NAZIV PREDMETNOG PROGRAMA

SOCIOLOGIJA

2. ODREĐENJE PREDMETNOG PROGRAMA

a) Položaj, priroda i namjena predmetnog programa

Sociologija je sastavni dio programa društvenih nauka u okviru nastavnog plana za trogodišnje srednje stručne škole i određena je kao obavezni predmet.

U okviru predmeta učenici/e se upoznaju sa naučnim saznanjima o društvu i sa sociološkim objašnjenjem društvenih pojava. Predmet je usmjeren na osnovne sociološke pojmove, ideje, različite methodske postupke, teorijske pristupke i aktuelne probleme savremenog društva. Opštost, teorijski pristup i fundamentalno mjesto među naukama, upućuje sociologiju da društvo kao svoj predmet, objasni u totalitetu društvenih pojava i njihovih sadržaja.

Otvorenost programa, zasnovana na potrebi proučavanja osnovnih građanskih ideja i njihovoj utemeljenosti u društvenoj stvarnosti, orijentacija društva prema međunarodnim integracijama, izgradnja građanskog modela, vladavini prava i demokratiji, multikulturalnosti i multikonfesionalnosti su nove nacionalne vrijednosti koje u okviru programa, a posebno njegovog otvorenog dijela imaju važno mjesto.

Predmet sociologije omogućava učenicima/ama da otkriju različite aspekte društvenog života čovjeka, grupe i društva, i da već stečena znanja o društvenim pojavama povežu u jednu otvorenu cjelinu. Otvorenost programa daje mogućnost oblikovanja i dopunjavanja onim temama koje su značajne za učenike/ce, lokalnu sredinu, kao i za strateške orijentacije društva.

Proučavanje sociologije treba da bude "oslobađajući poduhvat".

Sociologija uči da se učenici/e oslobode "zdravorazumskog" poimanja i objašnjenja društvene stvarnosti, i da se opredjeljuju za racionalno, na empirijskim dokazima utvrđeno objašnjenje društvenih pojava. Ta objašnjenja moraju se zasnivati na "sociološkoj imaginaciji", prije svega, da se "udaljimo od sopstvene svakodnevne rutine kako bismo na stvari gledali iz novog ugla"(R.Mils).

Nastavni program određen je svojim osnovnim karakteristikama:

- **obim** programa, iskazan je kroz nastavne cjeline (uvod; čovjek, kultura, društvo; struktura i elementi strukture; društvene grupe, institucije i područja; društvene promjene i razvoj), nastavne teme (uvod u sociologiju, metod, čovjek i društvo, društvene grupe...) i nagoviještene nastavne jedinice (određenje predmeta, aspekti metoda, društvena nejednakost...),
- **dubina** programa iskazana je poniranjem u strukturu sociologije kao nauke preko raščlanjivanja sadržaja i različitim pristupima u analitičkom objašnjenju tj. makro (pojam i elementi nauke, kultura, promjene) i mikro nivou kroz detaljno izučavanje pojedinih sadržaja (određenje čovjeka, društvene grupe, društvene moći...),
- **redosljed** programa zasnovan je na određenju predmetnih područja, tema i jedinica. Program je usmjeren na očekivane ishode, a ne na precizirane nastavne jedinice što mu daje dodatnu otvorenost. Program osim sadržaja definiše i standarde, tj. koja znanja, vještine i kompetencije mogu garantovati planirane ishode.

U obrazovno - vaspitnom procesu, sociologija ima poseban značaj u analizi crnogorskog društva pojmova i kategorija koji izražavaju njegovu esencijalnost i egzistencijalnost, čime apstraktni nivo proučavanja dobija svoju konkretizaciju i živost. Takva saznanja doprinose i razbijanju određenih predrasuda, stavova mnjenja i zdravorazumskog - logičkog objašnjenja.

U okviru datih tema, učenici/e će dobiti znanje o društvenom životu crnogorskog društva kao i mogućnost da razumiju istorijske, političke, ekonomske i kulturne procese u prošlosti kao i stremljenja ka budućnosti. Argumentacija mora biti zasnovana na saznanjima o drugim društvima i kulturama, a posebno modeliranim i onim čija su kvalitativna svojstva i pozicije slična crnogorskom društvu (demokratska, građanska, otvorena, multi...).

b) Broj časova po godinama obrazovanja i oblici nastave

U nastavnom planu za trogodišnje srednje stručne škole, planirano je da sociologija bude obavezni predmet u **trećem (3)** razredu. Nastava se realizuje sa **dva (2)** časa sedmično, odnosno, godišnjim fondom od **šezdeset četiri časa (64)** u trećem razredu.

3. OPŠTI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

Sociologija kao predmet u okviru opšteobrazovnog programa kroz svoju specifičnost, preko pedagoške aktivnosti omogućuje učeniku/ci:

- usvajanje znanja o osnovnim sociološkim pojmovima i njihovu upotrebu pri razumijevanju i objašnjenju društvenih pojava;
- usvajanje znanja o osnovnim i metodološkim postupcima sociologije i njihovu upotrebu;
- razvijanje sposobnosti za kritičko vrednovanje društvenih pojava u privatnom, radnom i društvenom okruženju;
- doprinosi cjelovitom razvoju ličnosti, razumijevanju samog sebe, pozitivnoj identifikaciji i razvoju odgovornosti;
- razumijevanje čovjeka kao stvaralačkog, djelatnog bića, čovjeka kao specifičnog totaliteta;
- razvijanje pozitivnog odnosa prema načelima demokratije, pluralizma pravde, ekologije, socijalne komunikacije, slobode,

- svijesti o kulturnim razlikama;
- razvijanje komunikativnih sposobnosti tolerancije i odgovornosti prema drugom, afirmaciju kulturnog argumentovanog dijaloga;
- razvijanje sposobnosti za razumijevanje različitih struktura, političkih, kulturnih, vjerskih, itd., vrijednosti sistema sopstvenog društva, društvenih podсистема i drugih;
- razvijanje sposobnosti za razumijevanje cjeline društvenog života koja nastaje kao rezultat procesa sublimiranja prirodnih, ekonomskih, kulturnih, socijalno-psiholoških i političkih faktora;
- razvijanje sposobnosti razumijevanja društvenog života, normativnih vrijednosnih sistema, lokalne, regionalne i nacionalne zajednice kroz istorijsku distancu;
- razvijanje sposobnosti integracije u socijalni život, radne, lokalne sredine, posebno za aktivni život u građanskom demokratskom društvu;
- razvijanje sposobnosti procjene i kritičkog vrednovanja političkih inicijativa, političkih odluka i akcija;
- izražen odnos prema društvenoj pravdi, prepoznavanju nejednakosti i zalaganje za aktivan odnos prema uzrocima;
- razvijanje sposobnosti povezivanja sociološkog znanja s drugim naučnim područjima;
- razvijanje sposobnosti za otklanjanje društvenih predrasuda, dejstava mnjenja i zdravorazumskog objašnjenja sopstvenog društva i društvenih fenomena uopšte, oslobađanje od netrpeljivosti, isključivosti, nacionalističkih ideala, ksenofobije, rodne nejednakosti, lokalizma itd.;
- razvijanje sposobnosti i spremnost za društveni aktivizam, i svoje stavove o praktičnim društvenim akcijama;
- da razvija sposobnost kritičkog vrednovanja, kretanje u modernom društvu pravno-političkim institucijama građanskog društva, ekonomiji, tehnologiji, kulturi, informisanju, masovnoj kulturi;
- razumijevanje evolucije kao procesa u kojem su spojena objašnjenja o istorijskom strukturiranju, univerzum prirode i ljudsko iskustvo;
- osposobljavanje za samostalan rad i permanentno obrazovanje.

PROGRAMSKI SADRŽAJ SOCIOLOGIJE ZA TROGODIŠNJE STRUČNE ŠKOLE

Sadržaji su podijeljeni na obavezne sadržaje i izborni program.

Obavezni sadržaji su:

1. Uvod u sociologiju

- određenje predmeta sociologije
- metod sociološkog istraživanja
- svrha sociologije
- najvažniji teorijski pristupi

2. Čovjek, društvo, kultura

- čovjek, društvo, priroda
- svojina
- struktura društva
- kultura - različita određenja, pluralizam i kultura
- subkultura i mladi
- religija
- socijalizacija
- društvena interakcija i svakodnevni život
- devijantno ponašanje i društveni nadzor

3. Stratifikacija i društvene nejednakosti

- društvena nejednakost i socijalne razlike
- društvene nejednakosti, slojevitost i društvena pokretljivost
- pojam i oblici društvene moći

4. Rad, društvene grupe i institucije

- rad, tehnologija i tehnička moć
- teritorijalne grupe
- porodica
- nacija
- država

5. Društvena promjena i razvoj

- tradicionalno i moderno društvo
- oblici društvenih promjena
- ekologija-ekološka svijest-ekološke promjene

4. SADRŽAJI I OPERATIVNI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

III RAZRED – Obavezni sadržaji

Tema: Određenje predmeta sociologije

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - razumije značaj i specifičnost sociologije kao nauke, - upozna posebnost (duh) sociološkog postupka pri određenju društvenih pojava u odnosu na druge humanističke nauke i druge oblike znanja, - upozna različite pristupe u određenju pojma društva i društvenosti, - razlikuje osnovne sociološke probleme, pitanja, polja interesovanja, sociološke discipline, - shvati i uoči odnos sociologije i drugih oblika naučnog znanja.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - identifikuju različite pristupe u poimanju društva, - uočavaju i interpretiraju sociološko poimanje društvenih pojava, društvenosti i odnos prema drugim oblicima naučnog znanja, - otkrivaju vezu sociologije i drugih predmetnih oblasti, - samostalno formulišu pitanja, - otkrivaju moguća polja interesovanja sociologije kao nauke, - verifikuju validnost sopstvenih stavova, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti.	Određenje predmeta sociologije; sadržaj sociologije kao nauke; područje interesovanja; sociološke discipline; pojam društva i društvenosti; sociologija i drugi oblici naučnog znanja.	Maternji jezik i književnost: etimologija.

Tema: Metod sociološkog istraživanja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - se upozna sa karakteristikama socioloških metoda, - razumije vezu između teorijskog objašnjenja i metodskih postupaka, - razvija vještine posmatranja, razgovora, klasifikacije, mjerenja, - razvija vještinu uočavanja prednosti i nedostataka različitih istraživačkih tehnika.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - identifikuju osnovne metodске aspekte i tehnike, - uočavaju i interpretiraju značaj osnovnih pojmova, - iznose sopstveno zapažanje, - samostalno formulišu pitanja, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti.	Određenje metoda; određenje istraživačkog procesa; aspekti metoda; tehnike u istraživačkom procesu; statistički pojmovi, postupci i prikazi; principi naučnog saznanja u sociologiji.	Maternji jezik i književnost: standardnost jezika.

Tema: Svrha sociologije

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - se upozna sa osnovnim ciljevima i praktičnom primjenom sociologije kao nauke, - vrednuje upotrebljivost sociološkog znanja u savremenom društvu i životu uopšte.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - analiziraju osnovne ciljeve sociologije, - iznose sopstveno zapažanje o ciljevima i mogućnostima praktične uloge sociologije, - samostalno formulišu pitanja, - verifikuju validnost sopstvenih stavova o upotrebljivosti sociološkog znanja u savremenom društvu i životu uopšte, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti.	Cilj sociologije kao osnovne društvene nauke; svrha sociologije ili čemu sociologija; praktični ciljevi sociologije.	Cilj drugih nauka: istorija, geografija ...

Tema: Najvažniji teorijski pristupi

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - se upozna sa osnovnim teorijskim pristupima, - razvija saznanja o osnovnim postavkama i različitim pristupima u objašnjenju društva nekad i sad, - razvija analitički odnos prema teorijskim dilemama i alternativama, - sintetizuje različite pristupe u objašnjenju konkretnih problema.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, nabrajaju osnovne sociološke teorije, - ponavljaju osnovne karakteristike socioloških teorija, - identifikuju osnovne teoretske pristupe u sociologiji, - razumiju teoretske postavke i zamisli, - argumentovano potvrđuju ili osporavaju date zamisli socioloških teorija, - razumiju date pojmove, sadržaje i objašnjenja o sociološkim teorijama, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti.	Osnovni teorijski pristupi; podjela socioloških teorija; storije sociološke teorije (naturalizam, psihološke teorije)... savremene sociološke dileme (strukturalizam i funkcionalizam...).	Istorija: nastanak ideologija.

Tema: Čovjek, društvo i kultura, čovjek-društvo

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - razumije društvenu strukturu čovjeka kao svojevrsnog totaliteta (biološkog, psihološkog, kulturnog i društvenog u čovjeku), - se upozna sa različitim antropološkim poimanjima čovjeka, - se upozna sa različitim određenjima društva, - uočava determinističke veze: čovjek – priroda – društvo, - se upozna sa određenjem pojma svojine i njenim oblicima, - prepoznaje veze i korelacije između ličnih i kolektivnih ciljeva i vrijednosti, - se upozna sa određenjem pojma društvene strukture, dimenzijama i elementima strukture - se upozna sa određenjem društvene uloge, položaja i društvenih odnosa između njih, - razumije razlike među društvenim strukturama, - se upozna sa teorijskim objašnjenjima stratifikacije modernog društva, - razumije veze između društvene grupe i društvenih uloga i položaja u sopstvenom društvu, - se upozna sa određenjem pojma organizacije, institucije i asocijacije, - razumije pojam društvenog sistema, - razvija sposobnost analitičkog tumačenja društva, prirode i čovjeka, - samostalno identifikuje probleme i veze: čovjek – društvo-priroda.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - analiziraju osnovne antropološke, kulturološke i sociološke pojmove, - argumentovano potvrđuju ili osporavaju dato mišljenje, - otkrivaju mogućnost novih interpretacija, - iznose sopstvena zapažanja o čovjeku i društvu, - samostalno formulišu pitanja, - navode primjere iz neposrednog života, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti.	Društvena struktura Determinizam Socijalizacijski ciljevi Razvijanje društvenog duha, tolerancije i solidarnosti razvijanje sposobnosti za uočavanje problema drugih; razvijanje i podizanje nivoa motivisanosti za rješavanje problema drugih (društva); razvijanje empatije i spremnosti na pomoć; razvijanje sposobnosti za stvaranje zdrave društvene klime; preuzimanje odgovornosti; eliminisanje društvenih predrasuda i stečenih odbrambenih mehanizama da je za društvene probleme kriv neko drugi; identifikacija sa grupom; tolerancija prema različitostima; prepoznavanje sopstvene uloge i položaja; sposobnost postizanja kompromisa i traženja konsenzusa; moralni odnos prema negativnim pojavama (korupcija, mito, nepotizam...).	Istorija: hrišćanstvo, građanske revolucije; društveni slojevi. Psihologija: čovjek kao psihičko biće – razvoj psihičkog života, sredina – prirodna i društvena. Geografija: životna sredina.

Tema: Kultura, norme, vrijednosti

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - upozna različita određenja pojma kulture i razumije razloge različitosti, - upozna realaciju kultura-civilizacija, - upozna sadržaj i razumije kulturni pluralizam savremenog društva, - upozna uticaj heterogenosti(rodne, rasne, klasne, starosne, slojne itd) na kulturnu raznolikost, - objasni kulturne razlike među društvenim grupama u sopstvenom društvu, - upozna osnovne norme i vrijednosti sistema, - analizira društvene zapovijesti i preporuke utemeljene u sopstvenom društvu, - se upozna i razumije značenje simbola i simbolički karakter kulture, - upozna i analizira uzroke i karakteristike masovne kulture, - razumije osnove kiča i šunda u kulturi, - upozna i razumije smisao kulturnog identiteta i kulturne raznovrsnosti.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju različite pristupe i određenja kulture, - identifikuju osnovne norme vrijednosti, simbole, zapovijesti i preporuke, - otkrivaju uzročno posljedične odnose u okviru vrijednosti, - identifikuju osnovne kulturne raznolikosti, sadržaj pojmova, oblike i tipove kulture, - uočavaju i interpretiraju osnovne kulturne raznolikosti, razlike među tipovima kulture, - iznose sopstveno zapažanje, - samostalno formulišu pitanja, - navode primjere iz neposrednog života, - razrješavaju vrijednosne dileme (etičko, pravno, religijsko, rodno), - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti.	Kultura – različito određenje; naučni pristup određenju kulture; normativni i vrijednosni sistemi; pojam simbola i simbolički karakter kulture; odnos norma – vrijednost; društvene zapovjednosti i preporuke; vrijednosni sistem i tradicija.	Istorija: razvoj kulture u ...vijeku.

Tema: Subkultura i mladi

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - objasni i prepozna elemente i različite oblike subkulture, - objasni i prepozna kauzalni odnos između određenih grupa i subkulturnog modela, - razumije karakter urbane sredine i uzroke subkulture, - objasni i identifikuje subkulturu mladih.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - identifikuju subkulturu, ciljne grupe, elemente subkulture, - analiziraju osnovne pojmove, - argumentovano potvrđuju ili osporavaju dato mišljenje, - čitaju izvorni tekst, - uočavaju i interpretiraju osnovne subkulturne pojmove, - iznose sopstveno zapažanje, - samostalno formulišu pitanja, - navode primjere iz neposrednog života, - verifikuju validnost sopstvenih stavova, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti.	Pojam subkulture; struktura i subkultura; interesne – ciljne grupe i subkulture; elementi i subkulture; subkultura i urbano; mladi i subkultura; umjetnost i subkultura.	Maternji jezik i književnost: žargon, sleng, umjetnost: moderna umjetnost.

Tema: Religija

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - upozna osnovne komponente i funkcije religije, oblike religijske svijesti, - uoči sličnosti i razliku između magije i religije, - razumije i objasni vjerski pluralizam, toleranciju i dijalog, - razumije i uoči razliku između religije i vjere i osnovna vjerska prava i slobode, - razlikuje i identifikuje vjerske grupe i institucije, - upozna multikonfesionalnu strukturu Crne Gore.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - identifikuju komponente, funkcije i tipove religije, - analiziraju kulturne i društvene funkcije religije, - uočavaju i interpretiraju suštinu vjerskog pluralizma, tolerancije i dijaloga, suštinu vjerskih sloboda, - samostalno formulišu pitanja, - navode primjere iz neposrednog života, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti, prethodnim znanjem i iskustvom.	Pojam religije Socijalizacijski ciljevi Podizanje nivoa vjerske trpeljivosti i tolerancije; prihvatanje drugih i drugačijih; poštovanje i razvoj religijskog dijaloga i suživota; identifikacija manifestnih oblika religije u sopstvenom društvu; podizanje nivoa religijskog obrazovanja kao područja.	Istorija: hrišćanstvo, islam.

Tema: Socijalizacija

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - odredi pojam i razumije vrste i funkcije socijalizacije, - upozna i razumije faktore socijalizacije, - razumije i objasni uzroke devijacije neprilagođenosti i identifikuje elemente prisile u procesu socijalizacije, - razumije društvenu interakciju i svakodnevni život, - razumije suštinu rodne jednakosti.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - identifikuju vrste socijalizacije, njene subjekte, - identifikuju uzroke devijacije, neprilagođenosti i prisile u procesu socijalizacije, - uočavaju i interpretiraju značaj porodice u formiranju ličnosti, - iznose sopstveno zapažanje, - samostalno formulišu pitanja, - navode primjere iz neposrednog života, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti, - kritički vrednuju društvene uslove socijalizacije, socijalizaciju i individualne slobode.	Pojam socijalizacije Socijalizacijski ciljevi Uočavanje značaja porodice u formiranju ličnosti; rad na "ozdravljenju" odnosa u razredu, sredini; podizanje nivoa individualnosti; prihvatanje kritike i razvijanje samokontrole i samokritičnosti; kritički odnos prema prisili u procesu socijalizacije otklanjanja uzroka predrasuda lažnog autoriteta; otklanjanje predrasuda o polnoj, rasnoj, nacionalnoj inferiornosti; rad na sopstvenoj nadgradnji; preuzimanje odgovornosti; sposobnost za strpljivo i razumno rješavanje međusobnih i konflikata u društvu.	

Tema: Devijantno ponašanje i društveni nadzor

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - se upozna sa osnovnim oblicima devijantnog ponašanja, - razumije uzrok i posljedicu devijantnosti, - objasni kriminal, prestupničko ponašanje i društveni ambijent, - objasni i razumije posljedice kriminalnog djelovanja u odnosu na pol (rodno uslovljeno nasilje), - upozna oblike devijantnosti u modernom društvu, - razumije smisao i funkciju društvenog nadzora, preventivnog djelovanja sankcija.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - identifikuju oblike i uzroke devijantnog ponašanja, - argumentovano potvrđuju ili osporavaju dato mišljenje, - uočavaju i interpretiraju posljedice kriminalno, rodno uslovljenog nasilja, poziciju žrtve; uočavaju smisao i funkciju društvenog nadzora, - otkrivaju mogućnost analize, istraživanja i klasifikovanja uzroka i oblika društvene nejednakosti, - iznose sopstveno zapažanje, - samostalno formulišu pitanja, - navode primjere iz neposrednog života, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti, - kritički vrednuju devijantnosti u modernom društvu, funkcije društvenog nadzora i preventivnog djelovanja – sankcija.	Pojam devijacije; uzroci i funkcije devijantnog ponašanja; oblici devijantnosti; društveni nadzor – sankcije.	

Tema: Stratifikacija i društvene nejednakosti, društvena nejednakost i socijalne razlike

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - se upozna sa određenjem društvene nejednakosti i njenim uzrocima, - razumije nejednakost društvenih položaja, - se upozna sa teorijskim pristupima i objašnjenjima društvene nejednakosti, - se upozna sa značajem društvene podjele rada, raspodjelom svojine i društvene moći, - se upozna sa uzrocima i posljedicama pauperizacije.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - identifikuju uzroke i oblike društvenih nejednakosti, uočavaju socijalne razlike, - analiziraju nejednakosti društvenih položaja i objašnjenja društvene nejednakosti; modele vertikalne strukture društva, - uočavaju i interpretiraju značaj društvene podjele rada, vezu između raspodjele svojine i društvene moći kao uzroka nejednakosti, - otkrivaju uzroke i posljedice društvenog siromaštva, mogućnosti vertikalne i horizontalne pokretljivosti, - iznose sopstveno zapažanje, - samostalno formulišu pitanja, - navode primjere iz neposrednog života, - verifikuju validnost sopstvenih stavova, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti, - pišu kraće radove, prikaze i eseje, - kritički vrednuju društvene nejednakosti i socijalne razlike u sopstvenom društvu i društvu uopšte.	Pojam i uzroci društvene nejednakosti; vrste nejednakosti društvenih položaja; teorijska objašnjenja društvenih nejednakosti; teološki pojam jednakosti; društvena podjela rada i nejednakost; ljudi i resursi; raspodjela svojine; raspodjela moći; teorijski pristupi i modeli vertikalne strukture; socijalne razlike – socijalna distanca; pauperizacija.	Istorija: društveni slojevi, društvene nejednakosti, klase, staleži.

Tema: Društvene nejednakosti i pokretljivosti

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - razumije i analizira uzroke nejednakosti (bogatstvo, moć, ugled, status, znanje, manipulacija), - upozna, identifikuje, analizira osnovne oblike slojevitosti, - uoči značajne sociološke razlike između različitih oblika slojevitosti, - upozna, analizira i identifikuje slojnu isključivost, - upozna i analizira rodnu stratifikaciju, - razumije društvenu pokretljivost, individualnu i grupnu, - razumije i upoređuje kvalitativna svojstva otvorenih i zatvorenih društava.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - identifikuju uzroke društvene nejednakosti (bogatstvo, moć, ugled, status, znanje i manipulacija), - uočavaju i interpretiraju osnovne oblike slojevitosti, socijalne razlike između njih, - iznose sopstveno zapažanje, - samostalno formulišu pitanja, - navode primjere iz neposrednog života, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti, prethodnim znanjem i iskustvom.	Pojam i uzroci društvene nejednakosti; društvena slojevitost; oblici društvene slojevitosti; kasta, stalež, sloj; klasa; rod i stratifikacija; slojna isključivost – društvena isključivost; pojam i oblici mobilnosti; otvorena i zatvorena društva; društveni značaj mobilnosti.	Istorija: društveni slojevi, klasa, kasta, sloj, društvene promjene

Tema: Društvena moć

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - razlikuje pojmove vlast i moć, - upoređuje i razumije manifestne oblike društvene moći, - vrednuje različite oblike društvene moći, - uočava i analizira moć, znanje i informaciju, - definiše manipulaciju i oblike ispoljavanja (i nedemokratskih vidova moći).	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - identifikuju izvore i oblike društvene moći, osobine nosioca društvene moći, izvore društvene moći u sopstvenoj sredini i društvu, - argumentovano potvrđuju ili osporavaju dato mišljenje, - uočavaju i interpretiraju moć znanja i informacije, vezu moći i odlučivanja, ulogu političkih grupa, - iznose sopstveno zapažanje, - samostalno formulišu pitanja, - navode neposredne primjere iz života, - verifikuju validnost sopstvenih stavova, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti, - analiziraju i kritički vrednuju osnovne vrijednosti društva, oblike manipulacije, «nove vrijednosti», vezu društvene moći, položaja i kvaliteta života.	Pojam društvene moći; izvori društvene moći; svojina i društvena moć; moć i odlučivanje; politički sistem i društvena moć; političke grupe i politička odluka.	Istorija: društveno raslojavanje i društvena nejednakost, nastanak države i privatne svojine, tehnološke revolucije.

Tema: Rad, društvene grupe i institucije, rad i privredni život

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - se upozna sa određenjima rada, karakteristikama i podjelom rada, - uočava razlike između rada i društvenog djelovanja, - analizira radne uslove u različitim vremenskim distancama, motivisanost, - uočava značaj profesionalne orijentacije, - analizira i uočava karakteristike profesionalnog rada, - identifikuje uzroke nezaposlenosti i diskriminacije u oblasti rada (rodna diskriminacija...), - upozna ulogu sindikata, - uočava i predviđa mogućnosti za radno angažovanje žena u prestižnim profesijama.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - identifikuju karakteristike rada, profesionalnog rada, zanimanja, tradicionalnog rada, - analiziraju motivisanost, značaj društvene podjele rada i različite pristupe u tumačenju rada, - uočavaju i interpretiraju značaj društvene podjele rada, karakter i značaj profesionalne orijentacije, značaj jednakog vrednovanja rada muškarca i žene, - otkrivaju uzroke nezaposlenosti i diskriminacije u procesu rada, uočavaju ulogu sindikata, - iznose sopstveno zapažanje, - samostalno formulišu pitanja, - navode neposredne primjere iz života, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti, - kritički vrednuju poziciju čovjeka u procesu rada, rad kao bjekstvo od samootuđenja, rodnu toleranciju u sferi rada.	Pojam i karakteristike rada; čovjek kao radno i tehničko biće; antropološko i kulturno određenje rada; rad i identitet; teološko poimanje rada; rad i društveno djelovanje; dihotomija: fizički – umni rad; značaj i funkcija društvene podjele rada; podjela rada i društvena struktura; profesionalni rad; nezaposlenost; žene i rad; industrijski konflikt i sindikat; nejednakosti u oblasti rada.	Istorija: društvena podjela rada.

Tema: Tehnologija i tehnološka moć

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - upozna i razumije različita određenja tehnike i tehnologije, karakteristike različitih tehnoloških nivoa razvoja društva, - upozna značaj tehnološke moći, - uočava posljedice upotrebe različitih tehnologija, tehničkog determinizma na čovjeka i društvo, - uočava i analizira uzroke ekološkog zagađenja i posljedice "prljave tehnologije".	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - identifikuju karakteristike i kvalitativna svojstva različitih nivoa razvoja društva, - analiziraju posljedice upotrebe različitih tehnologija, - uočavaju i interpretiraju vezu tehnološke moći i društvenog kretanja, posljedice tehnološkog razvoja na radnu sredinu; posljedice «prljave» tehnologije, - iznose sopstveno zapažanje, - samostalno formulišu pitanja, - navode neposredne primjere iz života, - pišu kraće radove, - analiziraju uticaj "prljavih tehnologija" u sopstvenoj sredini i društvu.	Pojam tehnologije i tehnike; tehnološki nivoi razvoja društva; tehnička moć i društveno kretanje; uslovi radne sredine; društvene posljedice upotrebe različitih tehnologija; tehnološki razvoj i ekološka kriza; tehnički determinizam.	Istorija: tehničke revolucije pronasci i napredak tehnike. Biologija: uzroci zagađenja životne sredine.

Tema: Teritorijalne grupe

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - razlikuje i analizira različite tipove prostornih grupa, - identifikuje karakter društvenih odnosa u okviru naselja, - razumije proces urbanizacije i urbane kulture, - analizira značaj ekološke strategije.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - analiziraju i objašnjavaju proces urbanizacije i urbane kulture, značaj ekološke strategije crnogorskog društva, - uočavaju i interpretiraju karakter društvenih odnosa u okviru naselja, smisao uređenja prostora, prostorni razvoj, - iznose sopstveno zapažanje, - samostalno formulišu pitanja, - navode neposredne primjere iz života, - verifikuju validnost sopstvenih stavova, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti, - pišu kraće radove, prikaze i pismene interpretacije.	Vrste prostornih grupa; određenje naselja; funkcije naselja; naselje i društveni faktori; naselje i društveni odnosi; urbanizacija; urbana kultura; deagrarizacija; uređenje prostora; ekološka strategija.	Geografija: tipovi i karakteristike naselja, stanovništvo i naselja. Istorija: nastanak naselja, grad i država, industrijsko društvo.

Tema: Porodica

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - analizira sociološko određenje porodice, upozna istorijske oblike porodice, - uoči značaj braka i srodstva, - upozna i analizira osnovne funkcije porodice, - analizira kvalitativna svojstva savremene i tradicionalne porodice, alternativne porodice i braka, - uoči devijantne oblike ponašanja u porodici: zloupotreba djece, incest, različite oblike nasilja u porodici.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - identifikuju istorijske modalitete porodice, društvene faktore koji utiču na funkcije porodice, značaj braka i srodstva u sopstvenom društvu i društvu uopšte, - analiziraju kvalitativna svojstva savremene i tradicionalne porodice, - uočavaju i interpretiraju razlike između porodice i domaćinstva, devijantne oblike ponašanja u porodici, nasilje u porodici itd., - otkrivaju pravilne stavove prema instituciji srodstva (tradicionalnog i duhovnog), prema homoseksualnoj porodici, - iznose sopstveno zapažanje, - samostalno formulišu pitanja, - navode neposredne primjere iz života, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti, - pišu kraće radove i prikaze.	Pojam porodice Socijalizacijski ciljevi formiranje pravilnog odnosa prema zvaničnom braku i konkubinatu; prevazilaženje konflikta u porodici; izbjegavanje i rješavanje međugeneracijskog konflikta u porodici; njegovanje simbling odnosa (brat – sestra) u porodici; upoznavanje sa uzrocima i posljedicama “bijele kuge”; upoznavanje sa društvenim mogućnostima i akcijama u “oživljavanju” reproduktivne funkcije porodice; izgradnja odnosa prema homoseksualnoj porodici; izgradnja pravilnog stava prema instituciji srodstva i tradicionalnog (duhovnog) srodstva; razumijevanje i pozitivan odnos prema tendenciji izgradnje fleksibilne porodice; upoznavanje sa djelatnostima NVO sektora u pronalaženju nasilja u porodici.	Psihologija: faktori socijalizacije , devijantni oblici ponašanja ličnosti grupe.

Tema: Nacija

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - se upozna sa osnovnim oblicima i istorijskim oblicima etničkih grupa, - razumije i analizira proces asimilacije, - se upozna sa savremenim etničkim grupama, - se upozna sa istorijskim okolnostima koje su uticale na određenje nacije, - usvoji poimanje nacije kao istorijske, političke i kulturne kategorije, - se upozna i razumije nacije kao zajednice građana, - razumije etničke pripadnosti, - uočava i analizira društvene antagonizme i predrasude vezane za naciju, psihološku vezu: vjera – nacija, - razumije i analizira etničke odnose u prošlosti i danas u crnogorskom društvu, - razumije etnička stremljenja i orijentaciju crnogorskog društva.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - identifikuju oblike i elemente etničkih grupa, asimilaciju, elemente nacije, - argumentovano potvrđuju ili osporavaju dato mišljenje, - uočavaju i interpretiraju naciju kao političku, istorijsku i kulturnu kategoriju, - otkrivaju osnovne karakteristike multietničkog društva, etničke odnose u prošlosti i danas u crnogorskom društvu, - iznose sopstveno zapažanje, - samostalno formulišu pitanja, - navode neposredne primjere iz života, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti, - kritički vrednuju etnička stremljenja, multietničnost, etničke odnose u prošlosti i danas u crnogorskom društvu.	Pojam i odlike etničkih grupa; podjela i karakteristike; istorijska evolucija etničkih grupa; elementi etničke grupe; asimilacija; savremene etničke grupe; nacija – pojam i istorijsko ishodište; različiti pristupi određenju nacije; nacija – sloboda – samodovoljnost; nacija kao zajednica građana; narod – nacija; nacionalna identifikacija; predrasude, diskriminacija, etnički antagonizam, vjera – nacija (psihološka veza); etnička dihotomija; multietničko društvo; etnički odnosi u crnogorskom društvu.	Istorija: nacija i nacionalna svijest, nacionalne revolucije, Crna Gora u XIX i XX vijeku, Crna Gora u doba Petra I.

Tema: Država

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - se upozna sa određenjem države kao političke institucije, - analizira različite tipove državnih vlasti, - upoznaje karakteristike savremene države - analiza kvalitativnih svojstava, - razumije suštinu i funkcionisanje savremene države, - analizira modernu i postmodernu državu, - analizira izvor političke moći, legalnost i legitimnost vlasti, - se upozna sa određenjem pojma građanin; građanin – demokratija, - se upozna sa komparativnim iskustvima drugih država (tranzitnih i otvorenih društava), - se upozna sa komparativnim iskustvima drugih društava o učešću različitih slojeva u političkom odlučivanju; žene u politici, - analizira i objašnjava pojam suverenosti u uslovima globalizacije.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - identifikuju teoretske pristupe u objašnjenju države, elemente i forme državne vlasti, - argumentovano potvrđuju ili osporavaju dato mišljenje, - čitaju izvorni tekst, - uočavaju i interpretiraju mjesto građanina u procesu demokratije, iskustva drugih društava o učešću različitih slojeva u političkom odlučivanju, mjesto žene u politici, u sopstvenom društvu i društvu uopšte, - otkrivaju mogućnost pokretljivosti: rodne, nacionalne, etničke, građanske, - iznose sopstveno zapažanje, - samostalno formulišu pitanja, - verifikuju validnost sopstvenih stavova, - sintetišu date sadržaje, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti, - pišu kraće radove, - kritički vrednuju demokratska pravila igre, demokratiju kao proces, različite pristupe u određenju cilja i funkcije države.	Pojam, elementi i forme državne vlasti; teorijski pristupi u objašnjenju države; građanska pravna država; konstitucionalizam; NVO sektor – civilna društva; država kao javni servis; država “blagostanja”; “minimalna” država; unija; politička moć i legitimnost; legalitet i legitimitet; građanin; političke grupe: partije i pokreti; političke organizacije; žene i politika; suverenitet danas.	Istorija: uzroci nastanka države, pravna država.

Tema: Društvena promjena i razvoj

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
Učenik/ca treba da: - se upozna sa karakteristikama tradicionalnog, modernog i postmodernog društva, - se upozna sa objašnjenjima društvene promjene, - razumije proces tranzicije, - analizira revoluciju kao način društvene promjene, - uočava nacionalne, regionalne i globalne promjene, - uočava manifestne promjene i krize društva, - razumije pojam futurologije i njena objašnjenja, - razumije ekološku orijentaciju, akciju i pristup kao strategiju Crne Gore, - analizira ključne probleme modernih društava i njihove moguće razvojne perspektive.	Učenici/e: - slušaju izlaganje datog sadržaja, - bilježe bitne pojmove i sadržaje, - pamte, ponavljaju i nabrajaju date sadržaje, - identifikuju karakteristike tradicionalnog, modernog i postmodernog društva, suštinu društvene promjene, tranziciju kao promjenu, - analiziraju revoluciju kao način društvene promjene, ekološku orijentaciju akcije i pristupe u strategiji Crne Gore, ključne probleme modernih društava i njihove moguće razvojne perspektive, - čitaju izvorni tekst, - uočavaju i interpretiraju nacionalne, regionalne i globalne promjene, promjenu i krize, odnos teološkog i prirode, - iznose sopstveno zapažanje, - samostalno formulišu pitanja, - navode neposredne primjere iz života, - povezuju nove sadržaje sa srodnim sadržajima iz drugih oblasti, - pišu kraće radove, prikaze i eseje, - analiziraju razloge različitih futurističkih interpretacija, - kritički vrednuju proces i posljedice globalizacije, odnos prema tradiciji i progresu, značaj životne sredine, krize, suštinu transformacije društvenog ambijenta.	Dihotomija: tradicionalno – moderno društvo; postmoderno društvo; “kraj istorije”; teorijske dileme u objašnjenju društvene promjene; tranzicija kao promjena; liberalizacija i demokratizacija; akteri i strategija promjene; pojam i karakter revolucije; nacionalne, regionalne i globalne promjene; ekološka kriza kao i sociološko pitanje i društveno iskušenje; priroda – religije; futurologija i društvo.	Istorija: revolucija, revolucija u SAD-u, revolucija u Francuskoj, revolucija u SSSR-u, tehnička revolucija, slom socijalizma. Ekologija/Biologija: pojam ekologije, zagađenje životne sredine, globalno zagađenje. Geografija: opšte geografsko ekonomske odlike savremenog svijeta, politička karta savremenog svijeta.

5. DIDAKTIČKE PREPORUKE

Odnos obaveznih sadržaja u odnosu na izborne je 48 časova naspram 16 časova (ili 20%). Otvoreni dio programa trebalo bi ispuniti temama vezanim za lokalnu zajednicu i zanimanje za koje se učenici/e obrazuju.

Pri obradi ovih tema posebnu pažnju treba usmjeriti na objašnjenje i usvajanje znanja o crnogorskom društvu kroz komparativni pristup sa modernim, demokratskim i razvijenim društvima, a posebno sa društvima u tranziciji.

U nastavnom programu se potencira povezanost znanja o društvu, koje učenici/e već imaju iz drugih oblasti, sa sociološkim idejama i metodskim pristupima, pri čemu se potencira aktuelnost znanja i iskazuje karakter sociologije da pomogne u racionalnom objašnjenju i poimanju društvenih pojava. Zato u nastavnim aktivnostima treba potencirati stalnu vezu između apstraktne i empirijske strane objašnjenja, a što posebno treba da koristi u objašnjenju sopstvenog društva. Time se proučavanje socioloških problema približava pitanjima koja su bliska svakodnevnom životu i iskušenjima učenika/ca, a ujedno podstiče se samostalnost, timski rad, tj. zainteresovanost učenika/ca da tragaju za informacijama i znanjima, a da preko njih na sociološki način razumiju i objasne društvene aspekte sopstvenog društva.

Posebno je potrebno naglasiti različitost teorijskih objašnjenja u sociologiji. Različitost teorijskih pristupa bitno utiče i na izbor različitih nastavnih postupaka, kao i na formiranje različitih predstava o praktičnom značaju socioloških saznanja. Obrada zadatih tema mora biti usmjerena tako da učenici/e spoznaju međusobnu povezanost društvenih pojava uopšte i u konkretnom slučaju.

Takav pristup omogućava povezivanje socioloških saznanja sa saznanjima iz drugih predmetnih oblasti i osposobljava učenike/ce za interferenciju sociološkog znanja sa objašnjenjima u drugim područjima nauke.

Proučavanje sociologije zahtijeva izbor didaktičkih metoda koje omogućavaju da učenik/ca u najvećoj mjeri bude aktivan/a (debata, igranje uloga, učenja putem otkrića, analiza udžbeničkog teksta, pro et contra, pretraživanje baze podataka, istraživanje u medijateci, formiranje i korišćenje lične datoteke, grafički prikaz, gost na času, uloga kritičara TV i drugih medijskih sadržaja, izrada plakata i poruka, izrada mini projekta, izrada i analiza eseja...), što omogućava samostalnost i inicijativnost učenika/ca. Izbor mora biti u službi očekivanog, da se učenici/e osposobe da dosljedno upotrebljavaju sociološku terminologiju i jasno izražavaju i primjenjuju sociološko znanje.

6. KORELACIJA MEĐU PREDMETIMA

Značaj korelacije među predmetima posebno je izražen u lakšem razumijevanju međusobno povezanih nastavnih predmeta i u različitim naučnim pristupima u objašnjavanju iste pojave.

Povezivanje sadržaja sociologije i drugih predmetnih oblasti, upućuje nastavnike/ce na timski rad i uvid u nastavne sadržaje kako na horizontalnom, tako i na vertikalnom nivou nastavnog plana.

Pri određenju ciljeva i sadržaja nastavnog programa, nastavnik/ca isticanjem korelacije učenicima/ama znatno olakšava razumijevanje međusobne povezanosti sociološkog znanja i znanja iz maternjeg jezika i književnosti, istorije, psihologije, geografije, ekologije, informatike, matematike... Na taj način znanje se efikasno usvaja, trajno zadržava – dobija svoju funkcionalnost.

7. STANDARDI ZNANJA (ISPITNI KATALOG)

Od učenika/ca se očekuje da:

- steknu sposobnost da znaju, razumiju i obrazlože osnovne sociološke pojmove, teorijske i metodološke pristupe i postupke iz osnovnog - obaveznog dijela programa, kao i one koji su uključeni u otvoreni dio;
- pravilno upotrebljavaju, identifikuju i prepoznaju osnovne pojmove u teoretskom pristupu i svakodnevnoj praksi;
- razumiju i sociološki interpretiraju izvorni sadržaj, informaciju, govor, poruku;
- samostalno koriste literaturu i informacije;
- samostalno primjenjuju metodski postupak, napišu seminarski rad u okviru obavezne ili izborne teme.

Napomena: U okviru rasporeda radnog vremena (40 – časovna radna nedjelja, 8 – časovno radno vrijeme), prosječno uspješnom/oj učeniku/ci (ocjena – dobar 3), potreban je **jedan čas** aktivnog učenja van nastave, tj. kući, za savladavanje planiranih sadržaja predmeta.

***Napomena:** Ispitni katalog za prosječno znanje obuhvata svaki sadržajni ciklus (tematsku cjelinu).

1. Uvod u sociologiju

Učenici/e treba da znaju da:

- definišu sociologiju kao nauku;
- odrede osnovne elemente sociologije kao nauke;
- odrede cilj i zadatak sociologije;
- nabroje elemente sociološkog metoda;
- nabroje tehnike sociološkog metoda;
- objasne tehničku osnovu dva metoda postupka;
- odrede pojam sociološke teorije;
- nabroje i uoče razliku između starijih i savremenih socioloških teorija.

2. Čovjek, društvo, kultura

Učenici/e treba da znaju:

- jedno suštinsko određenje čovjeka i da ga objasne (po izboru učenika/ce);
- da odrede pojam društva;
- određenje i elemente društvene pojave;
- određenje pojma svojine i da nabroje njene oblike;
- da objasne pojam društvene strukture;
- da odrede pojam društvene uloge i društvenog položaja;
- da odrede pojam, elemente i vrste društvenih grupa;
- da odrede pojam društvene institucije i organizacije;
- jednu od definicija kulture i da je objasne (po izboru učenika/ce);
- da objasne pojam simbola;
- da uoče razliku između pojma kulture i civilizacije;
- da nabroje društvene uslove za nastanak masovne kulture;
- da nabroje karakteristike masovne kulture;
- da objasne fenomene kiča i šunda;
- da objasne pojam subkulture;
- da definišu pojam religije;
- da nabroje tipove religioznosti;
- da nabroje tipove monoteističkih religija;
- da uoče razliku između magije i religije;
- da uoče razliku između vjere i religije;
- da objasne pojam socijalizacije;
- da objasne pojam devijantnosti;
- da nabroje oblike devijantnog ponašanja.

3. Stratifikacija i društvene nejednakosti

Učenici/e treba da znaju da:

- objasne pojam i uzroke društvene nejednakosti;
- nabroje vrste društvenih nejednakosti;
- objasne relaciju društvena podjela rada – nejednakost;
- objasne pojam vertikalne strukture društva;
- nabroje uzroke socijalnih razlika;

- objasne pojam društvene pokretljivosti;
- nabroje i razlikuju oblike društvene slojevitosti (kasta, stalež, klasa, sloj ...);
- definišu pojam društvene moći;
- nabroje izvore društvene moći.

4. Rad, društvene grupe i institucije

Učenici/e treba da znaju da:

- definišu rad i nabroje karakteristike rada;
- uoče razliku između rada, društvenog djelovanja, zanimanja i profesije;
- nabroje osnovne oblike društvene podjele rada (objasniti neku od podjela po slobodnom izboru);
- objasne pojam tehnike i tehnologije;
- uoče razliku između tehnoloških nivoa;
- objasne uticaj tehničkog determinizma;
- navedu posljedice upotrebe različitih tehnologija (objasne neke od posljedica po slobodnom izboru);
- nabroje vrste prostornih grupa;
- definišu pojam nasilja;
- definišu porodicu kao primarnu ljudsku zajednicu;
- nabroje funkcije i tipove porodice;
- uoče razliku između harmonične («zdrave» porodice) i disharmonične porodice;
- prave razliku između braka i porodice;
- nabroje oblike braka i srodstva;
- definišu pojam i navedu karakteristike etničkih grupa;
- nabroje karakteristike nacije i objasne jedno određenje (po slobodnom izboru);
- definišu pojam asimilacije;
- uoče razliku između naroda i nacije;
- nabroje neke od osobenosti crnogorske nacije;
- definišu i nabroje elemente države;
- nabroje forme državne vlasti;
- definišu pojam građanin, politička partija, organizacija, pokret.

5. Društvena promjena i razvoj

Učenici/e treba da znaju da:

- uoče paralelu između tradicionalnog i modernog društva;
- navedu karakteristike postmodernog društva;
- definišu pojam društvene promjene, tranzicije;
- objasne pojam ekologije;
- objasne uzroke i oblike ekoloških problema i načine prevazilaženja;
- objasne suštinu pojma ekološka država (na primjeru Crne Gore).

8. NAČINI PROVJERE ZNANJA I STRUČNE OSPOSOBLJENOSTI

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje mora biti u funkciji osnovnih ciljeva predmeta, a obuhvata stepen usvojenosti znanja, razumijevanje sadržaja programa, provjeru analitičkog i sintetičkog rasuđivanja, primjenu usvojenog i aktivan odnos prema znanju. Cilj aktivnog pristupa u nastavi jeste razvoj ličnosti, individualnosti učenika/ce, njegovo/njeno zadovoljstvo predmetnim aktivnostima, napredak u poređenju sa početnim stanjem, motivisanost i zainteresovanost za rad, aktivnosti, razvoj ličnosti.

Provjeravanje i ocjenjivanje mora biti u skladu sa informativnim, formativnim i ciljevima socijalizacije. Provjera mora biti raznolika i u funkciji usvajanja novih znanja zatim kako učenik/ca uči, razumije i upotrebljava novo znanje.

Provjeravanje i ocjenjivanje pored opštih načina i oblika (usmeno ili pismeno), mora sadržavati i posebne - specifične oblike koji postaju "obavezni", zbog specifičnosti samog predmeta sociologije (seminarski radovi, izrada eseja, testovi...). Prilikom vrednovanja i ocjenjivanja mora se voditi računa o osnovnim pravilima vrednovanja i ocjenjivanja: svestranosti, kontinuiranosti, objektivnosti, individualizaciji, javnosti i uvidu u kriterijume ocjenjivanja. Ocjena mora da ima stimulativni karakter i podsticaj za dalje interesovanje učenika/ca za nastavni predmet.

Pri ocjenjivanju se poštuje poznavanje, razumjevanje i mogućnost aplikacije novih znanja. Proces vrednovanja i ocjenjivanja mora da obuhvati naučnu - predmetnu pismenost, sposobnost analize, interpretacije kao i primjenu naučnih znanja.

Učenik/ca treba da pokaže:

- poznavanje socioloških pojmova u obimu određenom predmetnim katalogom;
- poznavanje osnovnih teorijskih postavki sociologije, socioloških ideja i pojmova;
- poznavanje sociološkog metoda, metodskih postupaka;
- mogućnost upotrebe usvojenih znanja u novim slučajevima i sociološko objašnjenje nove situacije.

Učenik/ca na polju analize i interpretacije treba da pokaže:

- mogućnost analize kraćih socioloških tekstova, govora, klasifikovanih informacija;
- mogućnost za upotrebu socioloških pojmova i osnovnih metoda pri objašnjavanju društvenih pojava;
- mogućnost povezivanja sociološkog znanja sa drugim društvenim i prirodnim naukama.

Za učenike/ce koji/e pokazuju izuzetnu sposobnost (nadareni/e učenici/e) posebno treba definisati kroz način realizacije, uslove za napredovanje i način provjeravanja i ocjenjivanja.

Učenici/e tog nivoa treba da pokažu i:

- individualno savladavanje gradiva,
- samostalno korišćenje udžbenika i literature,
- mogućnost samostalnog ili grupnog pripremanja i izvođenja projekta.

9. RESURSI ZA REALIZACIJU

9.1. Materijalni uslovi, standardi i normativi za nastavu sociologije u stručnom obrazovanju

Za realizaciju nastavnog programa i aktiviranje učenika/ca, neophodno je korišćenje materijalnih sredstava koja olakšavaju proces, podižu motivaciju i interesovanje i omogućavaju primjenu različitih metodskih postupaka. U nastavi je neophodno korišćenje računara i dodatne opreme (diskete, video disk, CD, školski softver), dijafilmova, nastavnih filmova itd. Pored tehničkih pomagala neophodno je i moguće koristiti i resurse kao što su:

- školska (ili seminarska) biblioteka (mediateka sa obaveznim udžbenicima, enciklopedijama, stručnom literaturom, periodikom),
- lokalni potencijali (biblioteke, arhivi, muzeji),
- preduzeća, organizacije i institucije,
- sportski objekti i društva,
- naučno-istraživačke ustanove,
- isotrijska mjesta, lokaliteti i spomenici,
- lokalni kadrovi (istraživači, umjetnici, ljudi raznih profila, roditelji).

9.2. Okvirni spisak literature i drugih izvora

1. Udžbenici

- Z.Kotri, M.Dragičević, Sociologija, udžbenik za IV razred gimnazije, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2009.
- Z.Kotri, M.Dragičević, Sociologija kulture, priručnik za III ili IV razred gimnazije, ,Podgorica, 2011.

2. Literatura za profesore/profesorce:

- Z. Kotri, M. Dragičević, Sociologija, priručnik za nastavnike ,Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2009.
- Entoni Gidens, Sociologija, CID, Podgorica, 1998.
- M. Haralambus, Uvod u sociologiju, Globus, Zagreb, 1989.
- V. Milić, Sociološki metod, Nolit, Beograd, 1974.
- Đ. Šušnjić, Metodologija – kritika nauke, Čigoja štampa, Beograd 2002.
- M. Veber, Privreda i društvo, Prosveta, Beograd, 1976.
- R. Mils, Sociološka imaginacija, Savremena škola, Beograd, 1964.
- Sociološke hrestomatije (1-5), Nolit, Beograd, 1989.
- Bosanac, Mandić, Petković, Rječnik sociologije i socijalne psihologije, Informator, Zagreb, 1977.
- K. Poper, Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji, BIGZ, Beograd, 1989.
- B. Tadić, Sociologija politike, Unireks, Podgorica, 1996.
- V. Stanovčić, Vlast i sloboda, Čigoja štampa, Beograd, 2003.
- E. Moren, Duh vremena, Kultura, Beograd, 1967.
- S. Vujović, Urbana sociologija, Beograd, 1987.
- M. Ilić, Sociologija kulture, Beograd.
- A. Hauzer, Sociologija umjetnosti(1-2), Školska knjiga, Zagreb, 1986.
- S. Vukićević, Crna Gora na prelazu milenijuma, Centralna narodna biblioteka Đurđe Crnojević, Cetinje 2003.
- M. Ranković, Sociologija i futurologija (1-2), ISI FF, Beograd (1995,1998).
- E Gidens, Posljedice modernosti, Filip Višnjić, Beograd, 1998.
- D. Đorđević, Sociologija forever, Niš, 1996.

Literatura za profesore/profesorce mora da obuhvata stručnu literaturu za posebno predloženi izborni sadržaj, kao i neopohodnu metodičku literaturu. U skladu sa otvorenošću programa nastavnici/e mogu dopuniti literaturu ili preporučiti druge izvore u odnosu na predložene radi upoznavanja sa novim saznanjima i interesima učenika/ca, škole, sredine.

3. Periodika

U nastavi se koriste svi časopisi, revije, godišnjaci, pregledi koji mogu biti upotrebljeni u okviru datih sadržaja. Preporuka:

- Sociološka luča
- Godišnjak CANU za društvene nauke
- Sociologija
- Sociološki pregled

10. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA/CA I STRUČNIH SARADNIKA/CA

Nastavu sociologije treba da izvode lica koja su u toku univerzitetskog obrazovanja stekla jedno od sljedećih zvanja:

1. profesor/profesorica sociologije
2. diplomirani/a sociolog/sociološkinja